

روابط علمی اروپا و شرق

بقیه از شماره قبل

تلخیص و ترجمه از کتاب تاریخ روابط علمی اروپا و شرق

بقیه از شماره قبل : نظر بکثرت علاقه مستشرقین با آثار تمدن شرق نزدیک در ازمنه سابقه و عدم اعتماد بتواریخ معاصرین شرق علم لغت *Tbilogie* زبان فارسی چندان مورد مباحثه و دقت واقع نگردیده فقط تا اندازه اصطلاحات متداوله ضوایف ترک ساکن جنوب ایران تحت مطالعه آمده است در لندن و پاریس و سایر بلاد مهمه اروپا کتب خطی فارسی بفروانی موجود میباشد ولی قسمت بسیار مختصری از ادبیات زبان فارسی از زوایای کتابخانه ها یا بعرضه مطبوعات عمومی نهاده است تاریخ سیاسی و ادبی ایران راجع بادوار اسلامی آن مملکت فقط در ایام اخیره بوسیله دانشمندان اروپائی کم و بیش جمع آوری گردیده و در آن قسمت هم تحقیقات عمیقه و انتقادات اساسی تاریخی بطور رضایت بخش انجام نگرفته است از اوایل سنه ۱۸۹۴ تا ۱۹۰۲ مجموعه *Grundriss der Iranischen Thiologie* بنام علم لغت ایرانی در زبان آلمانی تألیف گردید متأسفانه مجموعه مزبوره نیز چندان راجع بزبان و ادبیات اخیره ایران مباحثه ننموده است بطور کلی اطلاعات راجع بقسمت ادبیات ایران در ایام حاضره بسیار محدود و تقریباً منحصر بترجمه و جمع آوری بعضی قصاید و اشعار میباشد. راجع به نشر و انشاء زبان فارسی مقدار اطلاعات غیر کافی و بکلی ناقص است بعد از انتشار مجموعه آلمانی فوق الذکر ایران شناس مشهور امریکائی ویلیام

چکسن دو مسافرت بایران نمود و تا اندازهٔ مطالب مهمه تاریخی را جمع آوری کرد تحقیقات مولف مزبور کلیهٔ مربوط بادوار ایران قبل از اسلام بوده و در قسمت معاصر هم تحقیقات خود را در حدود زردشتیان حاضر محدود نموده است از علماء اخیر زاری و هرتسفه راجع بانار ایران در ادوار قبل از اسلام و بعد از اسلام تحقیقات جامعی نموده اند و مخصوصاً در قسمت معاری اطلاعات مفیدی جمع آوری کرده اند دانشمند فقید ماکس خان برشم پس از مطالعه تحقیقات زاری فوق العاده اصرار داشت که باسرع اوقات بایستی از آثار معماری موجوده ایران استفاده تاریخی نمود زیرا قریباً این سلسلهٔ مدارک موجوده نیز منهدم خواهد شد علاوه برتالیفات مذکوره چند فقره دیگر نیز تحقیقات علمی راجع بادوار قدیمهٔ ایران انجام یافته است از حوادث جدیده ایران آنچه که تا اندازهٔ مورد توجه و مطالعه واقع گردیده نهضت جدیده مذهبی ایران راجع بفرقهٔ بابیه است و هم چنین در موضوع انقلاب اخیر ایران ۱۹۰۹ - ۱۹۰۵ تالیفات چندی در اروپا منتشر گردیده است پرفسور ادوارد برون انگلیسی در قسمت تاریخ ادبیات ایران و تاریخ انقلاب ایران اقدامات سودمندی نموده و تالیفاتی از وی در دست میباشد

اقدامات دانشمندان ایرانی در قسمت تاریخ ممالک خود و آثار آن تا کنون فوق العاده مختصر و بی اهمیت است فقط در ایام وزارت معارف صنیع الدوله که اخیراً اعتماد السلطنه لقب یافت مواد مختصری راجع بانار ایران منتشر گردید ترتیب طبع و نشر کتب در ایران چندین پیشرفت نداشته است کتب و حتی مجلات و جراید غالباً با مطابع سنگی تهیه و منتشر میگردد در این ایام مطابع سنگی در شهر طهران فراوان

و عده مطبوعات آن بسیار است

افغانستان

یکی از سفرای اولیه اروپائی در افغانستان سفارتی است که بنام الفینستن (Elphinstan) در سنه ۱۸۰۸ از طرف دولت انگلیس انجام یافت تحریرات و اطلاعات الفینستن راجع بافغانستان تا کنون مورد توجه و از بهترین منابع اطلاعات میباشد و همینطور در جریان ۳۰ سال چندین نفر دیگر بان مملکت مسافرت نمودند از نقطه نظر علمی و تاریخی بهترین مسافرتها در افغانستان مسافرت الکساندر بورنس بوده است (A. Burnes)

مشار الیه در سنه ۱۸۳۲ مسافرتی بافغانستان نمود و از آنجا به بخارا رفت مدت یکماه در بخارا اقامت نمود و از طریق مرو عازم ایران شد سپس در سنه ۱۸۳۶ از ایران بافغانستان مراجعت کرد در موقع مسافرت اخیر برنس ۳۸ - ۱۸۳۶ شخصی موسوم به (بود) مصاحب وی بوده و قسمت علیای آمودریا را کشف کرد تا آنموقع هیچیک از اروپائیان راجع به آن محل اطلاع صحیحی نداشتند بورنس در سنه ۱۸۴۱ موقع جنگ افغان و انگلیس کشته شد در تحت تأثیر همین اوضاع امیر بخارا دو نفر از عمال انگلیس موسوم به استودارت و کرنل را بقتل رسانید شخص اخیر از راه روسیه وارد ایران و هندوستان شده مسافرت کاملی در آن حدود و حدود افغانستان نموده بود بهرجهت تا مدتی جریان امور سیاسی و منازعه انگلیس و افغان مانع از ورود مسافران اروپائی بان نواحی بوده و کمتر تحقیقاتی بعمل آمده است اروپائیان

بطور کلی و مخصوصاً انگلیسی ها از ورود بنواحی افغانستان ممنوع بوده
 اند در اواخر قرن نوزدهم انگلیس ها تدریجاً از سمت شمال غربی هندوستان
 بافغانستان راه یافته و بسمت جنوب نواحی هندوکش و کافرستان طریق
 مناسبی افتتاح نمودند در قسمت داخلی کافرستان تا کنون نیز مسافری
 انگلیسی کمتر موفقیت یافته اند در سنه ۴۰ - ۱۸۳۹ موقعی که
 انگلیس ها کابل را متصرف شدند اهالی کافرستان آنانرا بداخله نواحی
 خود دعوت نمودند ولی این دعوت از طرف انگلیس ها رد شد و پذیرفته
 نگردید در سنه ۵۰ - ۱۸۴۹ محقق انگلیسی موسوم به راورنی تحقیقاتی
 در موضوع کافرستان نموده است در سنه ۱۸۸۵ لکخارت نیز مسافرتی
 بکافرستان نمود ولی بیش از چند روز موفق بتوقف در آن نواحی نگردید
 بالاخره در سنه ۹۱ - ۱۸۹۰ محقق انگلیسی ربرتن مدت یکسال در
 کافرستان اقامت کرده و تحقیقات مفصلی از اوضاع آن محل شروع نموده
 باتمام رسانید در سنه ۴۶ - ۱۸۴۵ فربر (Ferrier) سیاح فرانسوی
 از ایران بسمت افغانستان مسافرتی نموده و تحقیقاتی بعمل آورد
 اگرچه دانشمندان و محققین انگلیسی عمل نقشه کشی و ترسیم ممالک
 افغانستان را کاملاً انجام داده اند اما تا کنون تحقیقات کاملی راجع
 بمعمراری و سایر آثار افغانستان انجام نگرفته و اطلاعات حاضره در قسمت
 افغانستان محدود مانده است زبان و ادبیات افغانستان کم و بیشی موضوع
 مباحثه واقع گردیده اما السنه و لغات طوایف مختلفه مقیم آن مملکت
 ابدأ تحت مطالعه در نیامده است ظاهراً مقالانی که در سنه ۱۹۱۴
 راجع بغزنین و مقره سلطان محمود انتشار یافت همان اطلاعاتی است
 که در سنه ۱۸۴۶ بدست آمده بود و در سنه ۱۸۴۰ منتشر گردید

عبارات مندرجه بر چهار چوب و در مقبره سلطان محمود در سنه ۱۹۱۸ کالاکراور شده و منتشر گردید این ایام اوضاع سیاسی افغان تغییر یافته است و نمایندگان چندی از ممالک مختلفه در کابل حضور دارند اما بعد از جنگ بین‌المللی قضیه تحقیقات علمی در افغانستان بهمان اشکال سابق باقی می‌باشد در ایام حاضره عالم مشهور فرانسوی فوشه راجع بمعمارى و سایر آثار افغانستان تحقیقاتی نموده است نتیجه تحقیقات مشارالیه تا کنون در روسیه منتشر نگردیده است

تمدن عرب

تمدن و تربیت عربی از موقع ظهور اسلام و تأسیس خلافت در عالم شروع گردید تمدن مزور در تمام قلمرو ساسانیان، آسیای وسطی، شبه جزیره عربستان، مصر، هندوستان، شمال افریقا، اسپانی و کلیه متصرفات آسیائی روم حکمفرما شد و در مدت قلیلی بجای آن ممالک مختلفه و حکومت‌های متفرقه سلطنت اسلامی تشکیل تمدن واحد داده اساس مستحکمی بنا نهاد عربها در ابتداء از ملل زیر دست خود یونانیان، مصریان، ایرانیان و غیره صنایع را فرا گرفته بوسیله زبان عربی که یکنه زبان رسمی و ملی بود در تمام نقاط مملکت اسلامی شیوع و انتشار دادند

در زمان خلافت منصور عباسی ۷۷۵ - ۷۵۴ میلادی علم جغرافیا و هیئت در میان مسلمانان شروع کردید و کتب مخصوصه این علوم توسط اهالی سوریه از یونانی و بوسیله ایرانیان از هندى بعربی ترجمه شد این اقدام ترجمه و نقل علوم در زمان مأمون عباسی

۸۳۳ - ۸۱۳ کاملاً رو بموسعه نهاد در قسمت جغرافیا اعراب عین نظرات یونانیان را راجع بمناطق سبعة زمین از حیث آب و هوای تعقیب نموده و بر همان باقی ماندند ولی در قسمت جغرافیای سیاسی و جغرافیای طبیعی راجع باب و هوا و اهالی و محصول بلاد مختلفه مسلمانان تحقیقات گران بهائی نموده و علم جغرافیا را توسعه دادند مسلمانان نه فقط در قسمت ممالک اسلامی و منطقه نفوذ خلافت تحقیقات گران بهائی نموده و علم جغرافیا را توسعه دادند بلکه برای امتداد و توسعه خطوط تجارت راجع به کلیه ممالک مجاوره مانند چین و غیره مطالعات و اکتشافات مهمی انجام داده اند مملکت \llcorner کره و ژاپون در آن ایام بر اعراب و مسلمانان مجهول بوده است و تجارت بری و بحری اعراب تا حدود تبت و سیبری به توسعه یافته بود.

در قرن نهم و دهم میلادی علم جغرافیا بین مسلمانان به منتهی درجه کمال رسیده بود تالیفات جغرافیائی اعراب در آن ایام محتوی مطالب علمی و انشاء ادبی بوده است و از تالیفات نامی آن عصر مجموعه عالم نامی ابن خرداد به میباشد مستشرق مشهور هلندی دگرته تحت عنوان *Bibliotheca Geographorum Arabicorum* تالیفات نفیسی نموده که وضعیت علم جغرافیا را در آن قرن بین اعراب شرح میدهد
علی جواهر الکلام

